Napló szerkesztőségébe. Hogyan is érthetné, mikor jórészt az ő helytállásán múlott a *Szabad Nép* október végi megjelenése, amikor írásra biztatták a *Népszabadság*ba is, ám alighogy cikke megjelent, Fehér Lajos már arra kérte, ne vegyen részt a szerkesztőségi ülésen. December végén pedig levélben arról értesítették, hogy „vállalati átszervezés jogcímén" munkaviszonyát megszüntették.

Amennyire érthető Mocsár Gábor akkori tanácstalansága, annyira különös, hogy utóbb sem látta be, miért lett „kegyvesztett", holott a magyarázat kézenfekvő. A *Népszabadság* november 17-i számában megjelent cikkéből ugyanis az derül ki, hogy komolyan vette a „forradalmi munkás-paraszt kormány" ígéreteit. Például azt, hogy „a népmozgalom résztvevői" amnesztiában részesülnek, „Nagy Imre újra elfoglalhatja helyét a politikai életben", az MSZMP pedig „nem kívánja fenntartani az egypártrendszert". Noha ezek az ígéretek alig két hete hangzottak el, felemlegetésüket már nem vették jó néven, s gyanakodva fogadták Mocsár számonkéréssel felérő szapora hivatkozásait.

Mi tagadás, az idő a hatalom új birtokosainak „éberségét" igazolta, mert bár Mocsár Gábor „minden időben" hű maradt eszméihez, a szocializmus ideálképéhez, 1956 után a politika mindennapi gyakorlatát már kritikusan szemlélte, s előbb csak ösztönösen, később viszont tudatosan szembefordult vele. Hogy miért és miként, azt visszaemlékezéseinek harmadik — ma még kéziratban levő — kötetében idézte fel, amin egyre lázasabb tempóban dolgozott, mintha megérezte volna, hogy a halál csak addig vár, amíg elkészül a végső számadással. *(Magvető, 1989.)*

SIMON ZOLTÁN

A szülőföld krónikája

KONTRA FERENC: DRÁVASZÖGI KERESZTEK

Drávaszög: a történelmi Baranya vármegyének a trianoni döntés után Jugoszláviához került része. Határai az új országhatár, a Duna és a Dráva. Alakja után mondják „baranyai háromszög"-nek is. A második világháború idején néhány évig ismét Magyarországhoz tartozott. Ma — Szlavóniával együtt — Horvátország része. A magyarság szempontjából szórványvidék. Nagyobb közösségekben csupán néhány faluban élnek magyarok: Laskon, Vörösmarton, Csuzán, Hercegszőlősön, Kopácson... Etnikai szempontból nagyjában ugyanaz jellemzi, mint az Ormánságot: a református hit, az egyke, a talpasház, a festett famennyezetű templomok... Drávaszög magyar lakossága egyre fogy. Bár van iskolai anyanyelvi oktatás, van magyar tagozatú középiskola Pélmonostoron, van magyar művelődési egyesület, magyar tánccsoport, magyar nyelvű képes hetilap és a nemzetiségi megmaradást szolgáló további számos intézmény és lehetőség, a horvátországi magyarság száma a két népszámlálás (1970 és 1980) között — míg Jugoszlávia egész területén

mintegy tíz százalékkal — itt harminc százalékkal csökkent: 35 ezerről kb. 25 ezerre zuhant vissza. Drávaszög: a határon túli magyarság szétszóródásának és erodálódásának modellértékű vidéke. S mivel a magyarság lélekszáma az országhatáron belül is egyre fogy (míg a környező más etnikumok, szlovákok, románok, horvátok népszaporulata nő), azt is mondhatjuk, hogy a Drávaszög: az egész magyarság lassú felőrlődésének modellértékű tája.

Kontra Ferenc a Drávaszög szülötte. Tanulmányait részben szülőfalujában, Laskón, részben Magyarországon, a szegedi bölcsészkaron végezte. Évekig az Eszéken megjelenő Magyar Képes Újság szerkesztőségében dolgozott. Ma Újvidéken él, a Forum Kiadó, illetve az Új Symposion című lap munkatársa. Korábban két verseskötete látott napvilágot (*Jelenések,* Magyar Képes Újság kiadása, 1984; *Fehér tükrök,* Forum, 1986). Új könyve szépprózai mű, és a Forum Kiadó regénypályázatán díjat nyert. A *Drávaszögi keresztek* gyökerei már a korábbi verseskötetekben föllelhetők. „Sok elkallódott sír felett szánt az eke" — írta *Krónika* című versében, s e sort akár mottóként odaírhatta volna prózai könyve fölé. Sőt, vannak olyan jelképes, metafora értékű verssorai, amelyek változtatás nélkül átkerültek a regény szövegébe. Például: „árvább a szó a hallgatásnál", vagy: „nekem az emlékezetemre kell hagyatkoznom / neked pedig a képzeletedre". Líra és epika rokonsága Kontra Ferencnél még ennél is szorosabb. A szerző a könyv nekem küldött példányába ezt írta: „Szülőföldem rendhagyó krónikája ez a regény." Kontra Ferenc okkal nevezi a *Drávaszögi kereszteket* rendhagyó krónikának. A regény tér- és időkoordinátái végtelenül halványak: a cselekmény színhelye és kora csak utalásszerűen jelenik meg; a történet inkább jelképes, mint kézzelfoghatóan időhöz és térhez kötött. A cselekmény egy kamasz kisfiú, Janika (az író alteregója) tudatában tükröződik, az ő egyes szám első személyben elmondott szavaiból bontakozik ki. Ha vannak is a krónikának más szereplői (Janika apja, anyja, nagyanyja, Gábor mester, a kosárfonó, Milutin bácsi, a jáger, a bolond Jolán, tanyasi és falusi szomszédok), ezek nem hagyományos regényhősök, nem sokoldalúan ábrázolt figurák: vagy csupán villanásnyi időre jelennek meg, vagy maguk is egyes szám első személyben mesélik el élettörténetüket (mint Ronec Mihály). Képzelet és valóság, álom és tapasztalat keveredik a könyv lapjain. A cselekmény sem a hagyományos epikai építkezést követi, a szerkezeti egységeket — a laza időrend, az évszakok váltakozása mellett — a szabad képzettársítás fűzi egymáshoz.

Janika egyetlen gyermeke szüleinek. Előbb tanyán élnek, majd beköltöznek a faluba. A körülötte kirajzolódó világ egy meghatározott tájegység élete, s a húsz—harminc évvel korábbi múlt. Itt és ekkor még élnek a paraszti élet hagyományos formái, a magángazdálkodás, a népszokások, a hagyományok, a hiedelmek. A regényben selyemhernyó-tenyésztésről, szüretről, csárdáról, pálinkafőzésről, búcsúról, népi imádságokról, jégvágásról, kukoricamorzsolásról, kuruzslásról, magzatelhajtásról esik szó. A környezet, az emberi világot körülvevő táj is még „romlatlan", természetes állapotában, emberi arcával van jelen: a jégverés, a vihar, a szomszéd tanyáját elpusztító tűz, a téli hó harmonikus kerete szerves része az emberi történéseknek. A változás ténye az olvasó tudatában jelentkező fölismerés. Kontra Ferenc nem beszél nosztalgiával a múltról, csupán emlékezik. Az olvasó rádöbbenése, hogy a változás törvényszerű és tragikus: az emberek a tanyáról a faluba, a faluból a városba költöznek, a szőlőt kivágják, az ősök sírja fölött a keresztek elkor-

hadnak, az anyanyelvi szó elárvul. Amit Kontra Ferenc rögzít: a pusztulás, a halál előtti utolsó pillanat drámája. Regénye egyik lírai előképében, *Drávaszögi ikonok* című versében írja: „körtefánk utoljára borult virágba / mielőtt elmennek / kivirágzanak a fák / aztán ráfeketedik a tavaszi hó / a görcsös ágakra".

Az író lírai látásmódja nemcsak a regény mondandójában, hanem az anyagkezelésben, a nyelvi megformálásban is tetten érhető. A szövegbe minduntalan hasonlatokat, szimbolikus értelmű képeket, metaforákat sző. A gyakran nyers, papiros ízű, publicisztikai fordulatokat jótékonyan ellensúlyozzák a sosem mesterkéltnek ható költői stíluseszközök, képek, hasonlatok. A könyv elejéről idézzük: „Egyszerre kiismerhetetlenné vált a táj, akár a vadméheket rejtő, korhadt fák odva. A gyöngülő fényben szemem a fal réseit fürkészte. Világított, akár a riadt vad szeme. Végigpásztázta az elhagyott Péter-templomot. Átsüvített a szél a kitört ablakokon. Elindultam felfelé a harangtorony lépcsőjén..." A könyv egyetlen belső monológ, múlt idejű emlékezés. Éppen ezért nem idegenkedünk attól a formai megoldástól, amely a párbeszédet minden tipográfiai jel nélkül beleolvasztja az írói narrációba. Ekképpen: „Ezek után még nagyobb aggodalommal követtük szomszédunk minden lépését. Úgy éreztük, felelősek vagyunk érte. Ahogy bele van bolondulva Annába, még képes, és megteszi, sopánkodott anyám, küldött át neki egy kis ennivalót. Ki tudja, mikor evett utoljára főtt ételt szegény?" Sokkal kevésbé tudjuk elfogadni a szöveg tipográfiai tagolását. A száznégy oldal egyetlen bekezdés, amelyet minden ésszerű ok nélkül — akár két mondat között, akár mondat közben, vesszőnél, akár összetartozó szószerkezetek között — tör meg a szerző, és kezd egy sorral lejjebb új bekezdést. Ezt a megoldást nem lehet puszta formalizmusnál többre értékelni. Ugyanilyen esetlegesek a könyvben Maurits Ferenc — a lehető legváratlanabb helyeken fölbukkanó, önmagukban ugyan szellemes, játékos, de a szöveg hangulatától idegen — „illusztrációi", szoborfotói.

A *Drávaszögi keresztek* egyszerre szomorú és vigasztaló olvasmány. Szomorú, mert jelképes üzenete a magyarság szétszóródására, fogyására, pusztulására figyelmeztet: a mai Drávaszög a holnapi Burgenland, a holnaputáni Felvidék és Bácska, az azutáni Erdély. És vigasztaló, mert ez a lélekszámában kicsiny emberi közösség, a drávaszögi magyarság tehetséges embert, új írót, hasznos értelmiségit küldött a magyar irodalomba: Kontra Ferenc rendhagyó krónikája írói tehetségről, a szülőföld iránti hűségről, a szerző erkölcsi igényességéről vall. *(Forum, 1988.)*

TÜSKÉS TIBOR